

Gawlas, Sławomir

"Mieszczkańska kamienica krakowska. Wiek XIII-XV", Józef Stanisław Jamroz, Kraków 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 809

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Praca zaopatrzona jest w obszerne referencje, niekiedy z dodatkowym komentarzem (s. 51—157). Spełnia tym samym rolę dobrego przewodnika bibliograficznego. W sumie można wyrazić nadzieję, że prezentowana publikacja będzie pożyteczną pomocą warsztatową również dla mediewistów polskich.

M. D.

Józef Stanisław Jamroz, *Mieszczkańska kamienica krakowska. Wiek XIII—XV*, „Cracoviana” seria I; „Zabytki”, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1983, s. 220, ilustr.

Włączenie się archeologów, urbanistów i architektów do badań przeszłości Krakowa wydatnie powiększyło ich możliwości poznawcze. Książka została oparta prawie wyłącznie na materiałach inwentaryzacyjnych i źródłowych opracowanych w Katedrze Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej. Dotyczą one przede wszystkim kamienic Rynku Głównego. Jednocześnie autor wiele uwagi poświęcił przekształceniom urbanistycznym miasta przedlokacyjnego i (obszerniej) lokacyjnego wzbogacając wyniki swoich wcześniejszych prac nowymi ustaleniami. Analiza planu pokazała nieregularności wynikające z dostosowania rozmiarzanego układu do wcześniejszej sieci drożnej i zabudowy oraz z późniejszych przekształceń (wprowadzenie w drugiej połowie XIV w. przedproży). Podstawą wytyczania miasta były kwadraty o wielkości placu rynkowego, które następnie dzielono na cztery mniejsze i po odjęciu szerokości ulic wyznaczano bloki zabudowy. W każdym z nich wyznaczono początkowo 4 działki (kurialne), trzy z nich podzielono w dalszym etapie na połowy (półkurialne) pozostawiając narożną przy dotychczasowych wymiarach — stąd w bloku 7 działek. Zabudowa miasta szła od kwadratów przyrynkowych po krzyżu, narożne części pozostały nie zabudowane. Odrzucona została hipoteza wyłączająca z obszaru lokacji 1257 r. północne bloki przymurze.

Ślady najstarszych (wolnostojących) budynków z przełomu XIII i XIV w. zachowały się w działkach przylegających do leja ulicy Grodzkiej (między Sienną i Bracką). Autor ze względu na materiał najwięcej miejsca poświęcił zabudowie od połowy XIV w., kiedy wykształciły się odrębne cechy kamienicy krakowskiej. Powstałe w XIV i XV w. domy na ul. Kanoniczej nie należały do budownictwa mieszczańskiego i zostały pominięte w rozważaniach. Analiza układów przestrzennych pozwoliła wyodrębnić 14 ich typów — od najprostszych do najbardziej złożonych. W rynku i początkach ulic wlotowych uformował się na działkach półkurialnych typ domu kupieckiego o trzech oknach i kondygnacjach, w ulicach przeważał dom rzemieślniczy o dwu kondygnacjach. Na działkach szerszych powstawały domy 4—6 okienne o dwu szczytach z dachami siodłowymi lub o dachu kalenicowym ze szczytami bocznymi. Zabudowa pierzei była mieszana szczytowo-kalenicowa, dachy kryto najczęściej gontem. Elewacje tynkowano i malowano na czerwono z białymi fugami, polichromowano również kamieniarzkę. Wnętrza najczęściej nie były sklepiane, nawet na parterze przeważał strop belkowy. Najokazalszą była „izba na zadzi”, użytkowana jako kantor. Piętra miały zwykle przeznaczenie mieszkalne. Do ogrzewania instalowano łącznie piece i kominki ponieważ te ostatnie służyły również do oświetlania wnętrza.

Autor konfrontuje wyniki badań architektoniczno-konserwatorskich z informacjami źródeł pisanych (obfitszych od XVI w.). Książka mimo popularnego charakteru udostępnia wiele nowego materiału i przybliża realia życia miejskiego późnośredniowiecznego Krakowa. Problemy te zasługują na dalsze badania. Mikroanalizy poszczególnych kamienic mogą umożliwić pogłębienie interpretacji społecznej ich układów funkcjonalnych i odczytanie zróżnicowania standartów życia.

S. G.